

Педагогічна майстерність майбутнього вчителя: виклики сучасності

У статті розглянуто питання педагогічної майстерності як основи професійного становлення майбутнього вчителя.

Ключові слова: педагогічна майстерність, майбутній вчитель.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Вчитель – це творець найскладнішого, що є у природі, – нової людської особистості. Завдання справді надзвичайне, перед ним відступають навіть філософи й психологи, але щоденно його вирішує багатомільйонна армія педагогів. Процес підготовки майбутнього вчителя за своєю сутністю є процесом формування педагогічної майстерності. Тільки майстер, митець може бути справжнім учителем.

Аналіз досліджень і публікацій... Питання педагогічної майстерності розглядають сьогодні Ш.Амонашвілі, І.Зязюн, С.Логачевська, Л.Лузіна, Р.Скульський, Г.Сагач, О.Савченко та ін. Загальнопедагогічні засади проблеми формування педагогічної майстерності вчителя вивчали О.Абдулліна, Є.Барбіна, М.Євтух, І.Зязюн, Н.Кузьміна, М.Кухарев, О.Кучерявий, Г.Сагач, В.Сластьонін, О.Рудик, Н.Тарасевич, Г.Хозяїнов, Г.Шевченко, О.Щербаков та ін.

Формулювання цілей статті... Мета статті – розглянути питання педагогічної майстерності як основи професійного становлення майбутнього вчителя.

Виклад основного матеріалу... Педагогічну діяльність складають, передусім, рефлексивні процеси, що полягають у відображенні однією людиною (учителем) „внутрішньої картини світу” іншої людини (учня). Вчитель повинен не лише мати особисте уявлення про об’єкт, що вивчається, але й знати, якими уявленнями про цей об’єкт наділений учень. Вчитель повинен уміти ставати на місце учня, імітувати його роздуми, передбачати можливі труднощі, розуміти, як учень сприймає нову ситуацію, пояснити, чому діє саме так. Керуючи діяльністю учнів, педагог буде свій вплив не як пряму дію, а „як передачу учневі тих „основ”, з яких учень міг би самостійно виводити свої рішення. Лише за такої умови можна поглиблювати, коректувати, розвивати внутрішній світ учня [5].

Різностороннє пізнання учня вчителями-майстрами, вміння бачити в ньому не лише суб’єкта діяльності, а й особистість із її активним ставленням до навколишнього світу забезпечується діяльністю, в якій взаємодіють ознаки її предметності й сумісності. Така діяльність створює складну систему стосунків ділової відповідальної залежності, на базі яких розвиваються міжособистісні зв’язки. Проте для цього необхідно „бачити” особистість учня незалежно від оцінок його навчальної діяльності й розуміти його індивідуальність разом із залученням його до значущої колективної діяльності, із включенням до системи стосунків, зміною його місця у структурі міжособистісних взаємин. Специфіка педагогічної соціальної перцепції полягає у тому, що вчитель прагне зрозуміти учня в процесі його особистісного становлення. Учень постійно змінюється, і тому у процесі його пізнання виникають протиріччя між попередньою думкою вчителя про особистість учня і новими фактами його поведінки й діяльності. Пізнання цього протиріччя й відчуття сумніву дають змогу вчителю не зупинитися на здобутих знаннях, а навпаки, постійно шукати в дитині нові якості. Педагог повинен культивувати в собі різнобічне соціальної перцепції до професійного рівня і творчо застосовувати результати пізнання дітей для вирішення навчально-виховних завдань.

Н.Кузьміна виділяє основні функції професійно-педагогічної діяльності: гностичну (здобування нових знань, необхідних педагогу); конструктивну (планування діяльності); організаторську (організація самостійної діяльності учнів); комунікативну (встановлення взаємин із школярами) [2].

Багатогранність і складність завдань формування нової людини в умовах відродження національної школи роблять проблеми педагогічної майстерності особливо актуальними для сучасної теорії і практики виховання. Педагогічна майстерність завжди була і буде центром притягання, еталоном, якого прагнуть досягти в своєму професійному ставленні, вчителі що працюють за покликом [4].

Педагогічна майстерність – вияв високого рівня педагогічної діяльності. Як наукова проблема вона постала у ХІХ ст. Дослідники педагогіки тлумачать її як найвищий рівень педагогічної діяльності, який виявляється в тому, що у відведений час педагог досягає оптимальних наслідків, синтез наукових знань, умінь і навичок методичного мистецтва і особистих якостей учителя,

комплекс властивостей особистості педагога, що забезпечує високий рівень самоорганізації педагогічної діяльності. Ґрунтується на високому фаховому рівні педагога, його загальній культурі та педагогічному досвіді. Критеріями педагогічної майстерності є гуманність, науковість, педагогічна доцільність, оптимальний характер, результативність, демократичність, творчість (оригінальність). До елементів педагогічної майстерності належать: гуманістична спрямованість діяльності, професійна компетентність, професіоналізм, педагогічні здібності, педагогічна техніка (мистецтво, майстерність, уміння). Те, що основи педагогічної майстерності набули права самостійного курсу, вважаємо дуже цінним в системі підготовки вчителя ХХІ століття. Курс „Основи педагогічної майстерності” є завершальним в системі психолого-педагогічної підготовки майбутніх вчителів початкових класів. Він базується на знаннях студентів з проблем загальної та педагогічної психології, педагогіки, методик викладання навчальних дисциплін, а також досвіду їх практичної підготовки.

Основним завданням занять з основ педагогічної майстерності є переконання майбутніх вчителів у необхідності постійної систематичної роботи з професійного самовдосконалення. Адже педагогічна майстерність – це комплекс властивостей особистості, що забезпечує високий рівень самоорганізації професійної діяльності. Студенти знайомляться з основними компонентами майстерності (гуманістична спрямованість особистості, професійні знання, педагогічні здібності, педагогічна техніка) і переконуються в необхідності оволодіння ними.

Однією з найважливіших проблем вважаємо ту, що пов'язана з оволодінням майбутнім вчителем педагогічною технікою, тобто прийомами особистого впливу. Перша група цих прийомів звернена до уміння керувати своєю поведінкою, володіння собою (міміка, пантоміміка), керівництва емоціями, настроєм, уміння соціальної перцепції (читання по обличчю), до техніки мовлення (дихання, постановка голосу, дикція), до зовнішнього вигляду педагога, одягу, постави. Друга – пов'язана з вмінням впливати на особистість та колектив і розкриває технологічний бік процесу навчання. Вона розглядає питання педагогічного спілкування, постановки вимог, організації перспектив. Вчитель повинен навчитись володіти своєю мімікою, адже діти вгадують настрій вчителя по обличчю. А воно може виражати впевненість, схвалення, осуд, незадоволення, радість, захоплення, байдужість, зацікавлення, обурення. Важливо для вчителя мати гарну поставу. Адже вона виражає внутрішню гідність, гордість, впевненість у собі. Правильне володіння жестами допомагає краще висловити думку, переконати співрозмовника. Оволодіння цими навичками потребує тривалої та наполегливої роботи над собою.

Робота вчителя – це робота серця і нервів, це щоденна і щогодинна витрата величезних душевних сил, це повсякчасна зміна ситуацій, що викликає то посилене збудження, то гальмування. Тому вміння володіти собою, тримати себе в руках – одне з найбільш необхідних умінь, від якого залежить і успіх діяльності педагога, і його здоров'я. Вчителю потрібно навчитись володіти емоціями, володіти почуттям гумору. Він повинен бути оптимістом, доброзичливим, вміти контролювати свою поведінку, вміти здійснювати розрядку в діяльності, володіти прийомами аутогенного тренування, виховувати емоційну культуру. Саме цих знань і умінь набувають майбутні педагоги в процесі вивчення курсу „Основи педагогічної майстерності”.

Сучасні педагогічні навчальні заклади готують не просто вчителя, а творчого вчителя. Адже креативність – одна з найважливіших педагогічних здібностей. Тому одержання знань про педагогічну увагу та шляхи оволодіння нею важливе для майбутнього вчителя. Вчитель повинен добре володіти педагогічною увагою та спостережливістю. Ми акцентуємо увагу на тому, що у досвідченого вчителя високорозвинена здатність розподіляти увагу між кількома видами діяльності, швидко переключати увагу, вміння концентрувати її на основному, охоплювати увагою весь клас, вміння проникати у внутрішній світ учнів.

Спираючись на знання, одержані при вивченні методики викладання української мови, студенти усвідомлюють, що педагогічна мова – це не тільки засіб спілкування та передачі інформації, а така організація мовлення та мовної поведінки, яка впливає на створення емоційно-психологічної атмосфери спілкування вчителя і учнів, на характер взаємовідносин між ними, на стиль їх роботи. Тому майбутні педагоги поступово набувають вміння керувати звучанням голосу, його силою, темпом, тембром, інтонацією. Від того, як вчитель розмовляє з дітьми, як розуміє їх, спрямовує навчальну діяльність, оцінює її, залежить успіх навчально-виховного процесу. Не може бути вихователем людина, у якій постійні конфлікти з дітьми. Вміння запобігти конфлікту або згасити його, якщо він виник, розуміння того, що ми маємо справу з дітьми, – то велика майстерність. Усе починається з учителя, з його уміння організувати зі школярами педагогічно доцільні стосунки як основу творчого спілкування. Тому така важлива для майбутніх педагогів тема „Майстерність педагогічного спілкування”, при вивченні якої вони знайомляться з різними стилями стосунків, стилями взаємодії та стилями спілкування, вивчають досвід використання цих стилів у практиці роботи вчителів базових шкіл. Важливою професійною якістю вчителя,

компонентом його майстерності є педагогічний такт. При вивченні відповідної теми звертаємо увагу на те, що це – міра педагогічно доцільного впливу вчителя на учнів, вміння встановлювати продуктивний стиль спілкування. Учителю не можна бути холодною, байдужою людиною. Надто розсудливого вчителя діти не люблять. Мистецтво і майстерність педагога якраз і полягає в умінні поєднати сердечність з мудрістю. Це і пояснює суть педагогічної тактики – гнучкості поведінки вчителя. Немає жодної педагогічної закономірності, немає жодної істини, яка була б абсолютно однаково застосована до всіх дітей. Тому що практична педагогіка – це знання і уміння, не тільки доведені до ступеня майстерності, але й підняті до рівня мистецтва.

Аналіз психологічних причин, що лежать в основі підміни ціннісних орієнтацій педагогів, свідчить про те, що одним із важливих факторів є невміння вчителя контролювати хід діяльності не взагалі, а саме окремих дій. Під педагогічними діями можна розуміти процес усвідомленого вирішення суперечностей, що виникають між окремими учасниками (або ще ширше – компонентами) педагогічної взаємодії. Тобто, педагогічна дія – це не одноразовий контакт учителя й учня, вона може бути довготривалою, її головними ознаками є: певна цілісність і взаємозв'язок окремих дій; складна внутрішня структура; деяка завершеність (поки протиріччя не вирішено, дія не може вважатися закінченою) [5]. У курсі „Основи педагогічної майстерності” заслуговує на увагу проблема взаємозв'язку шкільної і театральної педагогіки, загальне і окреме в театральному і педагогічному мистецтві. Талановитий вчитель, подібно до талановитого актора, підкоряє аудиторію природністю, привабливістю, вмінням з першої хвилини, з першого погляду на учнів визначити форму спілкування з ними.

У теоретичному курсі підручника „Основи педагогічної майстерності” під редакцією І. Зязюна висвітлено сутність, природу і складники педагогічної майстерності. В лабораторно-практичних заняттях розкрито шляхи опанування її секретами. Система особистісно зорієнтованого навчання майбутнього вчителя, розроблена авторами, становить оригінальну технологію формування готовності майбутнього педагога до професійного самовдосконалення й саморозвитку, а через нього – до продуктивної педагогічної діяльності. У підручнику розроблені лабораторно-практичні заняття до кожної теми. Вони містять завдання та вправи, педагогічні задачі та ситуації [3]. Вправи на практичне закріплення знань, умінь і навичок – головні інструментарії викладача. Адже для майбутнього вчителя надто важливе вміння створювати і осмислювати педагогічні ситуації, навчитися досконало володіти голосом, мімікою, жестами. Тому вміння використання педагогічних ситуацій має велике пізнавальне та виховне значення у практичній підготовці молодого вчителя. Студенти вчать „читати по обличчю”, вчать впевнено увійти в клас, доцільно вибрати місце при організації різних видів роботи, вчать вести індивідуальні та колективні бесіди, володіти своїми жестами тощо. Зазначені вправи і завдання, а також елементи педагогічних технологій і є для майбутнього вчителя орієнтиром для підвищення педагогічної майстерності.

Завершальним у вивченні курсу є конкурс педагогічної майстерності, де випускники у цікавій формі звітують про набуті знання, уміння і навички. Ми розглядаємо педагогічну майстерність як високий рівень професійно-педагогічної культури співтворчості з вихованцями. Це ще раз підкреслює важливість вивчення в педагогічних навчальних закладах курсу „Основи педагогічної майстерності”.

Висновки... За вчителем визнане право на індивідуальну творчість. Не зовнішні критерії відповідності-невідповідності стають критеріями його праці, а неповторні форми організації своєї діяльності, де б поєднувалася специфіка кожної конкретної ситуації, індивідуальні особливості самого вчителя, багатовимірні й різноманітні характеристики учнів, реальні умови навчання, в тому числі вплив навколишнього соціального й матеріального середовища та багато інших параметрів. Для людини, яка зробила свій вибір на користь педагогічної діяльності, найбільш важливими є наявність всебічного їх розвитку. В діяльності вчителя професіоналізм вимірюється рівнем педагогічної майстерності. Практика роботи педагогічних навчальних закладів з формування професійної майстерності вчителя переконує, що в умовах відродження національної школи, культури та самосвідомості народу вчитель як творча особистість робить педагогічний процес живим, багатограним.

Список використаних джерел і літератури:

1. Кан-Калик В. А. Учителю о педагогическом общении: Кн. для учителя / В. А. Кан-Калик. – М : Просвещение, 1987. – 190 с.
2. Кузьмина Н. В. Очерки психологии труда учителя / Н. В. Кузьмина. – Л. : ГПУ, 1967. – 183 с.
3. Підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін. ; за ред. І. А. Зязюна. – [2-ге вид., допов. і переробл. – К.: Вища шк., 2004. – 422 с.
4. Рудик О. Розвиток педагогічної майстерності як необхідна передумова становлення дитячої обдарованості / О. Рудик // Обдарована дитина. – 2005. – № 9. – С. 24–30.

5. Цимбалюк І. М. Підвищення професійної кваліфікації: психологія педагогічної праці / І. М. Цимбалюк. – К. : ТОВ „Видавничий дім „Професіонал”, 2004. – 150 с.

Анотація
И.М.Шоробура

Педагогическое мастерство учителя: вызовы современности

В статье рассмотрены вопросы педагогического мастерства как основы профессионального становления будущего учителя.

Ключевые слова: педагогическое мастерство, будущий учитель.

Summary

I.M.Shorobura

Pedagogical Skills of a Teacher: Challenges of Our Time

The questions of pedagogical mastery as the bases for professional development of the future teacher have been studied in the article.

Key words: pedagogical mastery, future teacher.

Дата надходження статті: „5” вересня 2012 р.

УДК 37.013.42

О.С.ПУМАКОВА,

аспірант, викладач

(м. Стаханов Луганської області)

Сучасні підходи до професійної підготовки студентів-волонтерів

В статті розкрито сучасні підходи до професійної підготовки студентів-волонтерів в умовах педагогічного коледжу; представлено досвід роботи викладачів зі студентами-волонтерами та проаналізовано роботу волонтерського загону педагогічного коледжу.

Ключові слова: волонтерська діяльність, студент-волонтер, бесіда, тренінг, дискусія.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Сучасний розвиток суспільства визначається тенденцією розбудови соціальної держави, характеризується зростанням соціальних ініціатив, залученням широких верств населення до процесу соціальних перетворень. Волонтерська діяльність – одна з найефективніших форм роботи зі студентами, що є невичерпним джерелом засвоєння загальнолюдських цінностей та норм, належного рівня моральної культури, професійно-особистісних якостей, уміння самостійно орієнтуватися в розмаїтті нестандартних ситуацій та здатності самостійно вирішувати ті чи інші питання. Як свідчить європейський досвід, волонтерська діяльність не тільки допомагає, підтримує, стимулює студентів до розробки соціальних проєктів, реалізації соціальних програм і заходів, а й сприяє соціалізації особистості шляхом включення до життя суспільства, створює можливості для її самореалізації.

В Україні протягом останніх років значно збільшилась кількість студентів-волонтерів, які залучаються до соціально-педагогічної діяльності. Участь у волонтерській діяльності є добровільною, тому стає зрозуміло, що відповідальність за якість надавання соціальних послуг перекладається на самого волонтера. Кожен член волонтерського загону персонально відповідає за наслідки своїх дій, повинен вміти долати труднощі, надавати поради та рекомендації, мати певний набір особистісних якостей, теоретичні знання та практичні навички роботи з різними верствами населення. Тому слід розглядати волонтерську діяльність як одну зі складових компонентів професійної підготовки студентів.

Аналіз досліджень і публікацій... Вагомий внесок у становлення теорії волонтерства, розробку його теоретичних та методологічних засад зроблено українськими науковцями (О.Безпалько, І.Звереву, Н.Заверику, Г.Лактіоновою, Л.Міщик); концептуальні засади професійно-педагогічної підготовки освітянських кадрів досліджували (А.Алексюк, А.Капська, В.Радул, В.Сагарда, Є.Холостова, М.Фірсов та ін.); роль волонтерства в професійному становленні соціальних педагогів та соціальних працівників цікавить О.Караман, В.Кратінову, С.Харченко, Н.Ларіонову, О.Песоцьку; вивченням проблем волонтерства займаються І.Зверева, А.Капська, О.Безпалько, Н.Комарова, С.Толстоухова, Р.Войнова; мотиваційні факторів участі у волонтерській діяльності досліджує Н.Романова, Н.Трубнікова, Н.Черепанова; організацію волонтерської діяльності у вищих навчальних закладах досліджують Т.Лях, З.Бондаренко, В.Кратінова, О.Бурлій. Але сьогодні все ж існує безліч суперечностей як у теорії, так і практиці розвитку та функціонування волонтерського руху в Україні.

Формулювання цілей статті... Мета статті – проаналізувати сучасні підходи до професійної підготовки студентів-волонтерів та організації соціально-педагогічної діяльності на прикладі Стахановського педагогічного коледжу.